

УДК 811.111'37

С. М. Щербина – викладач кафедри англійської філології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Фразеологічна вербалізація концептів SUCCESS<>FAILURE в англійській мові

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології
НПУ ім. М. П. Драгоманова*

У статті розглянуто особливості вербалізації концептів SUCCESS<>FAILURE в англійській мові. Дослідження проведено шляхом аналізу фразеологічних одиниць, оскільки фразеологізми є одним із засобів об'єктивації певного фрагмента мовної картини світу.

Ключові слова: концепт, мовна картина світу, фразеологічна одиниця, тематичний та структурний принципи.

Щербина С. Н. Фразеологическая вербализация концептов SUCCESS<>FAILURE в английском языке. В статье рассматриваются особенности вербализации концептов SUCCESS<>FAILURE в английском языке. Исследование проводится путем анализа фразеологических единиц, поскольку фразеологизмы выступают одним из способов объективации определенного фрагмента языковой картины мира.

Ключевые слова: концепт, языковая картина мира, фразеологическая единица, тематический и структурный принципы.

Shcherbyna S. N. The Phraseological Verbalization of Concepts SUCCESS<>FAILURE in the English Language. The article deals with the peculiarities of verbalization of concepts SUCCESS<>FAILURE in the English language. The investigation is based on the analysis of the phraseological units which serve as very important means of verbalization the definite part of the language worldview.

Key words: concept, language worldview, phraseological units, thematic and structural principles.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність нашого дослідження зумовлена антропоцентричністю сучасних наукових студій, а також підвищеним інтересом науковців до вивчення особливостей вербалізації концептуальних сутностей у мові.

Мета статті – дослідити особливості фразеологічної вербалізації концептів SUCCESS<>FAILURE в англійській мові.

Мета дослідження передбачає вирішення таких завдань:

- 1) методом суцільної вибірки відібрати фразеологічні одиниці, які об'єктивують досліджувані концепти;
- 2) класифікувати отримані фразеологічні одиниці за тематичним та структурним принципами;
- 3) проаналізувати парадигматичні та синтагматичні особливості відібраних фразеологічних одиниць.

Матеріалом дослідження послуговували англійськомовні фразеологічні словники [3; 4; 5; 6]. Загалом методом суцільної вибірки нам удалося виокремити 568 фразеологічних одиниць, які об'єктивують досліджувані нами концепти SUCCESS<>FAILURE в англійській мові.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Механізми творення фразеологічних одиниць завжди привертала увагу дослідників. Дослідженням фразеології присвячені праці М. Ф. Алефіренко, В. В. Виноградова, О. С. Кубрякової, К. І. Мізін, В. М. Телії та інших, однак окремі питання залишаються ще доволі дискусійними.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Слід зазначити, що під фразеологічними одиницями в нашій праці (далі ФО) ми розуміємо цілісні за своїми значеннями і стійкі за складом та структурою із частково або повністю переносним значенням утворення, що репрезентують структуру концептів SUCCESS<>FAILURE в англійській картині світу.

Наступний етап нашого дослідження полягав у класифікації відібраних ФО за тематичним та структурним принципами.

Як відомо, **тематичний принцип** класифікації ФО, що займає провідне місце у працях В. Х. Колінза [2], широко застосовується в англійськомовних фразеологічних словниках. За цим принципом ФО групуються згідно з приналежністю ключового слова до певної сфери людського життя – матеріальної або ідеальної. При такому підході ключове слово, наявне у фразеологізмах, що належать до одного фразеологічного гнізда, постає не лише складовим елементом ФО, але й водночас

становить непряме відбиття соціокультурних та історичних умов, за яких утворилася відповідна одиниця фразеологічного фонду мови. Тематичний принцип класифікації ФО, що вербалізують концепти SUCCESS<>FAILURE, піддається в нашій роботі розробці шляхом розгляду не тільки приналежності ключових лексем success, failure до структури ФО, а й висвітлення їх асоціативних зв'язків.

Так, на основі проведеної класифікації було виокремлено тематичні групи ФО концепту SUCCESS, представлені в табл. 1.

Домінантну позицію в цій тематичній класифікації (29 %) займають ФО, які свідчать про те, що успіх – це завжди певні досягнення.

Меншу кількість ФО (20 %) уміщує тематична група, у якій успіх асоціюється з важкою працею, що значною мірою пояснюється особливостями англомовного етносу, представники якого не уявляють успіх без докладання власних зусиль.

Досить значна кількість ФО входить до тематичних груп “успіх – слава” (16 %) та “успіх – перемога” (12 %), які доводять, що представники англо-американської спільноти прагнуть завжди перемагати й отримувати визнання за свої досягнення.

Таблиця 1

Тематичні групи ФО концепту SUCCESS

Назва тематичної групи	Абсолютна кількість	Кількість у відсотках
1) Успіх – досягнення: <i>put something to bed, go the full distance, make the grade</i>	82	29
2) Успіх – важка праця: <i>go the extra mile, bend over backwards, leave on the stone unturned</i>	56	20
3) Успіх – слава: <i>the big time, feel on the top of the world, the sky is the limit</i>	46	16
4) Успіх – перемога: <i>strike it rich, sweep the board, carry the day</i>	33	12
5) Успіх – багатство: <i>line one's pocket, make a killing, riches to rags</i>	24	9
6) Успіх – успішна особистість: <i>on the up and up, be streets ahead</i>	19	7
7) Успіх – несподівана удача: <i>luck in a bag, stroke of fortune, lucky break</i>	12	4

Тематична група “успіх – багатство” вміщує 9 % ФО. Така кількість ФО дає підстави вважати, що наявність матеріальних засобів відіграє значну роль в ієрархії цінностей англо-американського суспільства.

Найменшу кількість ФО (4 %) вміщує тематична група “успіх – удача”. ФО, які складають цю групу, свідчать про те, що успіх є результатом не лише діяльності людини, але й прихильністю удачі.

Відібравши ФО, що об'єктивують концепт FAILURE, ми отримали 9 тематичних груп (отримані результати представлено в табл. 2).

Таблиця 2

Тематичні групи ФО концепту FAILURE

Назва тематичної групи	Абсолютна кількість	Кількість у відсотках
1) Поразка – відсутність досягнень: <i>crash and burn, hit rock bottom, fall by the wayside, blind alley</i>	73	25
2) Поразка – втрата: <i>lose the ground, fall on one's sword</i>	66	22
3) Поразка – бездіяльність: <i>hang up your boots, give up the ghost</i>	45	15
4) Поразка – невдача: <i>a stroke of bad luck, blow up in your face, no dice</i>	37	13
5) Поразка – програш: <i>meet your Waterloo, get the wooden spoon, be down and out</i>	28	9
6) Поразка – результат неправильних дій: <i>go wrong, cook your goose, shoot yourself in the foot</i>	18	6
7) Поразка – банкрутство: <i>go to the wall, down the dumps, take a bath</i>	15	5
8) Поразка – неуспішна особистість: <i>fall flat, at a low ebb, not be cut out for sth</i>	9	3
9) Поразка – відсутність знань: <i>go off half-cooked, in at the deep end,</i>	5	2

<i>run on empty, lose your edge</i>		
-------------------------------------	--	--

Найбільшу кількість ФО (25 %) містить тематична група “поразка – відсутність досягнень”, що значною мірою пояснюється прагненням представників англо-американської спільноти досягнути успіху будь-якою ціною.

Наступна тематична група охоплює 66 ФО, які є свідченням того, що поразка – це завжди втрата, а одна втрата нерідко супроводжується іншою.

Значну кількість ФО (15 %) уміщує тематична група “поразка – бездіяльність”, які свідчать про те, що поразка – це результат бездіяльності людини, небажання бути успішним.

Тематична група 4 “поразка – невдача” нараховує у своєму складі 13 % ФО, які об’єктивують поразку як невдачу, проте, на відміну від попередньої групи, свідчать про виконання певних дій на шляху до успіху, що не приносять очікуваного результату.

Тематична група 5 “поразка – програш” (9 % ФО) доводить, що представники англо-американської спільноти не люблять пасти задніх і завжди прагнуть перемагати та бути лідерами.

Наступна тематична група “поразка – результат неправильних дій” (6 % ФО) свідчить про схильність носіїв англійської мови ретельно обмірковувати кожен свій крок, щоб уникнути помилок, які можуть призвести до поразки.

Тематична група 7 “поразка – банкрутство” (5 % ФО) ще раз доводить той факт, що матеріальним засобам відводиться особливе місце в ієрархії цінностей англо-американського суспільства.

Тематична група 8 “поразка – неуспішна особистість” вміщує незначну кількість ФО (3 %), що свідчить про небажання представників англо-американської спільноти згадувати невдах, яким так і не вдалося досягти бажаного.

Остання тематична група ФО “поразка – відсутність знань” хоча й містить найменшу кількість ФО (2 %), проте дозволяє зробити висновок, що неосвіченій людині розраховувати на цілковитий успіх не варто.

Наступним етапом нашого дослідження є класифікація ФО за **структурним принципом**, використаним у праці І. В. Арнольд [1, 172]. Цей принцип базується на здатності ФО виконувати ті або інші синтаксичні функції. За цим принципом досліджувані в роботі фразеологізми концептів SUCCESS <> FAILURE поділяються на такі групи:

1) іменникові фразеологізми: *stroke of fortune* (несподівана удача), *a foot in the door* (незначний, але успішний початок);

2) дієслівні: *to hit the jackpot* (досягти успіху); *miss the boat* (зазнати невдачі); *to loose ground* (втратити шанси на успіх);

3) субстантивні: *dead duck* (невдаха);

4) прикметникові: *flying start* (успішний із самого початку), *top dogs* (щасливчики), *a vicious circle* (складна ситуація);

5) прислівникові: *by hook or by crook* (успішно за будь-яку ціну);

6) вигуківі: *Success attend you! All power to your elbow* (щастя тобі).

Аналіз структури відібраних ФО дає підстави стверджувати, що вони переважно мають форму словосполучень (93,3 %), хоча порівняно певна їх частина (6,7 %) має форму речень. Ядерний компонент таких ФО завжди можна визначити як такий, що належить до певної частини мови.

Дієслівні фразеологізми передають значення дії, найчастіше виконуючи синтаксичну функцію присудка. Як відомо, дієслівні фразеологізми з етнокультурною семантикою демонструють структурне різноманіття. Найчастішими утвореннями, виокремленими в результаті дослідження, є комбінація дієслова з іменником V + N (26 %) *temp fate, to make headway, jump the rails*, а також дієслова, прикметника та іменника V + Adj + N (9 %), наприклад: *to have last laugh, to go the long distance, go great guns*.

Певна кількість дієслівних ФО, побудованих за моделлю V + N/Prn + Prep + N/Prn, містить у своїй структурі прийменник, наприклад: *to find the bean in the cake* (бути щасливим), *to put somebody in the cart* (поставити когось у скрутне становище).

Незначна кількість ФО характеризується такими моделями, як: V + one’s + N (6 %), наприклад: *to try one’s luck, to make one’s day, to line one’s pocket*, V + prep + Adj + N (5 %): *throw in the dry towel*, V + V (1,5): *win – win, sink or swim*

Іменникові ФО виступають як замкнені структури, оскільки, як правило, не включають у свій склад слів-ідентифікаторів, які уточнюють їх семантичну структуру. Вони відображають різноманітність життя представника англословного соціуму, називаючи предмети і явища навколишньої дійсності.

Серед фразеологічних одиниць, що функціонують як іменники, можна виділити низку таких структурних моделей:

Модель Adj + N становить собою таку структуру, обидва компоненти якої (прикметник та іменник) є семантично рівноправними, наприклад: *flying colours, dead duck, good purpose*. Побудовані за такою моделлю ФО становлять 7 % досліджених одиниць.

Утворені за моделлю N + Prep + N/Conj + N (8 %), N/Conj + N (7 %), N + prep + N (4 %) іменникові ФО виражені словами однієї частини мови, порядок розміщення яких є незмінним, наприклад: *the time of milk and honey, swings and roundabouts, ups and downs, walk in the air, luck in a bag*.

Функції **прикметникових** ФО співпадають з функціями прикметника, оскільки вони виражають ознаку й оцінку предмета, явища тощо. Відокремлені ФО (9 %) мають такі підрядні структури: Adj + N, Adj + as + N, наприклад, *pleased as Punch*, що означає “дуже задоволений станом своїх справ”.

Прислівникові ФО не є численними: їх частка становить 1,5 % аналізованого матеріалу. За лексико-граматичним значенням та особливостями синтаксичного функціонування ці фразеологізми еквівалентні прислівнику, і тому в реченні вони є обставинами. Основною структурною моделлю є поєднання прийменника з іменником (Prep + N), наприклад: *for a song* (дуже вигідно), *on the boil* (успішно).

Вигукові ФО (2,5 %) мають форму речень. Їх уживають чистими знаками емоцій, оскільки їхньою конотацією є експресивність та оцінка. Наприклад, вигуковий фразеологізм *Success attend you!* виражає хороші наміри однієї особи стосовно іншої, здобуваючи таким чином позитивну оцінку. Тобто буквальне значення фразеологізму – я хочу, щоб тобі пощастило!

Кількісні дані щодо виокремлених структурних типів ФО концептів SUCCESS<>FAILURE узагальнено в табл. 3.

Таблиця 3

Кількісна характеристика структурних типів ФО концептів SUCCESS<>FAILURE

№ з/п	Структурна модель ФО	Абсолютна кількість	Кількість у відсотках
1	V + N	89	26
2	V + one's + N	19	6
3	V + Adj + N	32	9
4	V + N + Adj	26	8
5	V + prep + Adj + N	16	5
6	Інші моделі дієслівних ФО (V + V, V + pron + N, V + prep + Adv)	14	4
7	N + V + Adj	18	5
8	N + prep + N	13	4
9	N + prep + N + Conj + N	28	8
10	N + Conj + N	23	7
11	Інші моделі іменникових ФО (N + V + pron)	12	4
12	Adj as + N	7	2
13	Adj + N	25	7
14	Prep + N	8	1,5
15	ФО, що мають форму вигукового речення	9	2,5

Висновки. Отже, структурна будова досліджуваних ФО вирізняється стислістю синтагматичної організації. Найбільш протяжні структури належать до дієслівних ФО; вони складаються, як правило, із чотирьох елементів, включаючи змінні компоненти. Трапляються і ФО із п'ятьма та більше компонентами, але така ускладненість структури має оказіональний характер і не є типовою для аналізованих у роботі ФО, основна кількість яких містить 2–3–4 константні повнозначні одиниці.

Структури з меншим вмістом конститuentів належать до іменникових ФО, які, зазвичай, складаються з повнозначних елементів, що характеризуються певною рівноправністю. Найменшу кількість становлять прислівникові та вигуківі ФО.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у поглибленому концептуальному аналізі фразеологічних одиниць, які вербалізують концепти SUCCESS<>FAILURE в англійській мові.

Література

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : [б. и.], 1959. – 220 с.
2. Коллинз В. Х. Книга английских идиом / В. Х. Коллинз. – Л. : Учпедиз, 1968. – 258 с.
3. ANDI – American Heritage Dictionary of Idioms / Christine Ammur, 1997. – 1991 p.
4. CCDI – Collins Cobuild Dictionary of Idioms [Електронний ресурс]. – HarperCollins Publishers, 1995. – Режим доступу : www.collinslanguage.com
5. ODEI – Oxford Dictionary of English Idioms / A. P. Cowie, R. Mackin, I. R. McCaig. – Oxford, 2000. – 685 p.
6. LDEI – Longman Dictionary of English Idioms. – Edinburgh Gate, Harlow : Longman Group UK limited 1996. – 387 p.

Статтю подано до редколегії
04.04.2011 р.